

ذخیره خوارزمشاهی

کتاب سوم

اندر تدبیر نگاه داشتن تندرستی

تألیف

سید اسماعیل جرجانی (در نسخه ۵۳۱ ق.)

بر اساس نسخه خطی

کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

کتابت ۵۸۲ ق.

با اهتمام و ویراست
دکتر یوسف بیگ باباپور

سرشناسه	:	جرجانی، اسماعیل بن حسن، ۴۳۴ - ۵۳۱ق.
عنوان قراردادی	:	ذخیره خوارزمشاهی
عنوان و نام پدیدآور	:	ذخیره خوارزمشاهی / تألیف سیداسماعیل جرجانی؛ با اهتمام و ویراست یوسف بیگ باباپور.
مشخصات نشر	:	تهران : چوگان، ۱۴۰۰ -
مشخصات ظاهری	:	ج.
شابک	:	۷-۸۰۳-۷۵۰۳-۹۷۸-۶۲۲-۱؛ ۴-۸۱-۷۵۰۳-۹۷۸-۶۲۲-۲؛ ۱-۸۲-۷۵۰۳-۹۷۸-۶۲۲-۳؛ ۴-۹۷۸-۶۲۲-۷۵۰۳-۸؛ ۵-۸-۲۵-۷۶۸۶-۹۷۸-۶۲۲-۷؛ ۷-۴۸-۷۶۸۶-۹۷۸-۶۲۲-۶؛ ۴-۴۹-۷۶۸۶-۹۷۸-۶۲۲-۵۰۰-۰؛ ۸-۹۷۸-۶۲۲-۷۶۸۶-۵۲-۴؛ ۹-۷۶۸۶-۹۷۸-۶۲۲-۷۵۰۳-۷-۵۱-۷۶۸۶-۹۷۸-۶۲۲-۱۰
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
مندرجات	:	ج. ۱. اندر شناختن حد طب و منفعت آن....-ج. ۲. اندر شناختن حالهای تن مردم از تندرستی و بیماری.-ج. ۳. اندر تدبیر نگاهداشتن تندرستی.-ج. ۴. اندر شناختن هر بیماری، نضج، بحران و تقدیمه المعرفه.-ج. ۵. اندر شناختن تب و اجناس و انواع و اسباب و علامات و علاج آن.-ج. ۶. اندر علاج بیماریهای اندامها از سر تا پای.-ج. ۷. اندر بیماریها و آفتها که ممکن است که همه اندامها را افتد از سر تا پای.-ج. ۸. اندر زینت و آراستگی و پاکیزگی ظاهر تن از سر تا پای.-ج. ۹. اندر احوال چیزهای زیانکار و زهرها و دفع مضرت آن.-ج. ۱۰. کتاب دهم قرا بادین پزشکی اسلامی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	:	۲۰th century Medicine, Islamic -- Early works to
موضوع	:	داروشناسی
موضوع	:	Pharmacology
موضوع	:	نثر فارسی -- قرن ۱۴
موضوع	:	۱۲th century -- Persian prose literature
شناسه افزوده	:	بیگ باباپور، یوسف، ۱۳۵۷ - ویراستار
شناسه افزوده	:	beigbabapour, Yousef
رده بندی کنگره	:	R1۲۸/۳
رده بندی دیویی	:	۶۱۰/۹۱۷۶۷۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۷۵۷۹۴۱۵

ذخیره خوارزمشاهی (جلد سوم)

نگارش : سید اسماعیل جرجانی

مصحح : دکتر یوسف بیگ باباپور

نشر: چوگان   نوبت چاپ : اول / ۱۴۰۰

شابک : ۱-۸۲-۷۵۰۳-۹۷۸-۶۲۲-۷

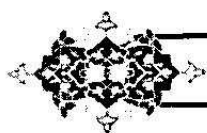
شمارگان : ۵ جلد   قیمت دوره ۱۰ جلدی : ۱۰۰۰۰۰۰ تومان

آدرس سایت www.choogan.com | شماره تلفن ۰۹۱۲۳۵۹۱۴۴۳-۶۶۴۰۶۴۷۷

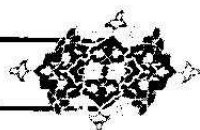
فهرست مطالب

بخش اول از کتاب سوم

- دییاجه کتاب و فهرست بخش اول ۱۷
- گفتار نخستین: اندر یاد کردن هوا و مسکن و حال‌ها و تدبیر آن ۲۳
- باب نخستین: اندر یاد کردن حاجت مردم و دیگر جانوران به هوا ۲۳
- باب دوم: اندر یاد کردن کیفیت و منفعت هوا ۲۴
- باب سیم: اندر هوای نیک و هوای معتدل ۲۵
- باب چهارم: اندر شناختن طبع فصل‌های سال ۲۶
- باب پنجم: اندر شناختن طبع فصل‌های سال ۲۷
- باب ششم: اندر خاصیت و فعل هر هوا ۳۰
- باب هفتم: اندر حال فصل‌های سال که از مزاج خاصه خویش بگردد ۳۲
- باب هشتم: اندر فعل و خاصیت سال و بیماری‌ها که اندر هر فصلی باشد ۳۴
- باب نهم: اندر یاد کردن حال‌های تن مردم اندر سال‌ها که فصل‌های آن مختلف باشد ۳۷
- باب دهم: اندر تدبیر نگاه داشتن تندرستی اندر هر فصلی ۴۱
- باب یازدهم: اندر شناختن تغییر هوا به سبب‌های طبیعی و آسمانی و زمینی ۴۳
- باب دوازدهم: اندر شناختن تغییر هوا به سبب ناطیعی ۴۸
- باب سیزدهم: اندر شناختن حال‌های تن مردم اندر هر هوای و هر مسکنی ۴۹
- باب چهاردهم: اندر تدبیر مسکن‌های جزوی ۵۲

- گفتار دوم: اندر شناختن حال‌های آب‌ها ۵۳
- باب نخستین: اندر شناختن حاجتمندی به آب ۵۳
- باب دوم: اندر شناختن طبع و خاصیت آب‌ها و منفعت و به کارداشتن آن ۵۴
- باب سیم: اندر شناختن آب‌های نیک ۵۸
- باب چهارم: اندر آزمودن آب‌ها ۵۹
- باب پنجم: اندر تدبیر به صلاح آوردن آب‌های بد ۶۰
- باب ششم: اندر تدبیر آب خوردن ۶۱
- باب هفتم: اندر تدبیر گرمابه و نشستن اندر آب‌ها و به کار داشتن آن ۶۲
- گفتار سیم: اندر شناختن نیک و بد غذاها ۶۵
- جزو نخستین: اندر شناختن غذا و انواع و احوال آن ۶۵
- باب نخستین: اندر شناختن حاجتمندی مردم و دیگر جانوران به غذا ۶۵
- باب دوم: اندر شناختن غذا ۶۶
- باب سیم: اندر آن که چرا بعضی غذاها را گرم گویند و بعضی را سرد و بعضی را خشک و این کیفیت‌ها اندر تن مردم از غذا چگونه پدید آید ۶۷
- باب چهارم: اندر شناختن غذاهای نیک ۷۰
- باب پنجم: اندر شناختن غذاهای بد ۷۱
- باب ششم: اندر شناختن غذاهای میانه ۷۲
- باب هفتم: اندر شناختن غذاهای لطیف ۷۳
- باب هشتم: اندر شناختن غذاهای غلیظ ۷۴
- باب نهم: اندر شناختن غذاها که زود گذرد ۷۵
- باب دهم: اندر شناختن غذای بسیار فضول و اندک فضول ۷۶
- باب یازدهم: اندر شناختن غذاها که تن مردم از آن غذا بیشتر یابد یعنی بهره بیشتر گیرد ۷۷
- باب دوازدهم: اندر شناختن غذاها که تن مردم از آن غذا کمتر یابد ۷۸
- باب سیزدهم: اندر شناختن غذاهای گرم ۷۹

- باب چهاردهم: اندر شناختن غذاهای خشک ۸۰
- باب پانزدهم: اندر شناختن غذاهای تر ۸۱
- باب شانزدهم: اندر شناختن غذاهای سرد ۸۲
- باب هفدهم: اندر شناختن غذاها که سده بگشاید ۸۳
- باب هژدهم: اندر شناختن غذاها که سده آرد ۸۴
- باب نوزدهم: اندر شناختن غذاها که طبع نرم کند ۸۵
- باب بیستم: اندر شناختن غذاها که طبع خشک کند ۸۶
- باب بیست و یکم: اندر شناختن غذاها که اندر معده زود تباه گردد ۸۷
- باب بیست و دوم: اندر شناختن غذاهای بادناک ۸۸
- باب بیست و سیم: اندر شناختن غذاها که معده را زیان دارد ۸۹
- باب بیست و چهارم: اندر تدبیر غذا خوردن ۹۰
- جزو دوم: اندر به صلاح آوردن آنچه به صلاح باید آورد و شناختن آن ۹۳
- باب نخستین: اندر طبع و مزاج و خاصیت حبوب و اندر منفعت و مضرت ۹۳
- باب دوم: اندر خاصیت گوشت‌ها و اندام‌های جانوران و به صلاح آوردن آن ۹۷
- باب سیم: اندر شناختن منفعت و مضرت آب‌ها و بازداشتن مضرت آن ۱۰۶
- باب چهارم: اندر شناختن منفعت و مضرت کامه‌ها و آجال‌ها و آنچه بدین ماند ۱۰۹
- باب پنجم: اندر شناختن منفعت و مضرت شیر و پنیر و آنچه بدین ماند ۱۱۱
- باب ششم: اندر شناختن منفعت و مضرت تره‌ها و آنچه بدین ماند ۱۱۷
- باب هفتم: اندر شناختن منفعت و مضرت بیخ‌های تره‌ها و دفع مضرت آن ۱۲۲
- باب هشتم: اندر شناختن منفعت و مضرت نبات‌ها که مردم آن را خورند ۱۲۴
- باب نهم: اندر شناختن منفعت و مضرت ابزار دیگ‌ها ۱۲۷
- باب دهم: اندر شناختن منفعت و مضرت میوه‌های تر و دفع مضرت آن ۱۳۱
- باب یازدهم: اندر شناختن منفعت و مضرت میوه‌های خشک ۱۳۹
- باب دوازدهم: اندر شناختن منفعت و مضرت شیرینی‌ها ۱۴۲